

Romantikens interesse for den uopdagede natur og den af civilisationen uspolerede befolkning bragte også "kjøbenhoningerne" til Fanø, hvor kvinderne endnu gik klædt i deres egnsdragter. Blandt dem, der interesserede sig for at opleve og beskrive de samfund, der var under stærk forandring, var Reinhold Mejborg (1845-1898). Især interesserede han sig for almuens hustyper og byggeskik og udgav blandt andet bøgerne "Gamle danske Hjem" og "Danske Bøndergaarde". Mejborgs skildring, der blev bragt i tidsskriftet "Ude og Hjemme" i februar 1883, var ledsaget af to illustrationer af den i dag nærmest ukendte Emmery Rondahl (1858-1914), der bl.a. udførte en lang række restaureringsarbejder for Nationalmuseet.

Per Hofman Hansen

PAA FANØ 1882

Af Reinhold Mejborg.
Med to tegninger af Emmery Rondahl.

Trykt første gang i tidsskriftet
Ude og Hjemme, 11. februar 1883.

*"Her lever jeg med gud fornøjet;
jeg slider tiden, tiden mig.
jeg evigheden har for øjet;
thi alting her er brækkelig.
af jord er og af ler min hytte;
vel er det, man har håb at flytte."*

Postvognen holdt uden for Færggården i Nordby. Det var en gammeldags, tresædet, gulmalet postvogn med en forgyldt trompet på bagsmækken, med grønne agestole og røde hynder. Kusken, som havde gjort et lille sving af sin vej for at hente min rejsefælle og mig, var i



sømandsdragt. »Tudehornet« havde han ladet ligge hjemme, og derfor kom kokkepigen og meldte, at nu var »postjonen« (i.e.: postillonen) kommen, og så føjede hun til, at kaffen var »knap« (straks) færdig, så han kunne godt vente, mens vi drak den. Følgelig bestilte vi en kop til kusken og gav os god tid. Vi havde lystret togførerens pibe så længe, at det var ret fornøjeligt at mærke, at det nu var os, der var situationens herrer.

Alt herskab får jo imidlertid ende, og på postkarlens opfordring: »Skal vi så til det?«, kravlede vi op og begyndte rejsen.

Der i Nordby ligge alle husene i øst og vest og derfor med gavlen mod gaden, men så langt fra hinanden, at de for pladsens skyld godt kunde drejes om og ligge i række. De ere alle anselige og vel holdte, alle stråtækte med græsklædt rygning; de have røde vægge, røde, grønne og

hvidmalede fjællegavle, grønne vinduer og grønne halvdøre med et hul, hvorigjennem katten har passage. Mellem husene er der pyntelige, hvide stakitter, og bag dem prange haverne med rigtbærende frugttræer, stokroser, solsikker, morgenfruer og al den gammeldags blomsterpragt, der andensteds er landsforvist. Det var søndag. De voksne vare i kirke og børnene på gaden. Hele flokke af småpiger flygtede for vognen; alt som de løb afsted, flagrede de brogede snipper af hovedklæderne, der ere knyttede over issen, og skinnede i sollyset som sommerfuglevinger; i øvrigt gav den stive nationaldragt særlig de allermindste et forunderligt gammelkonepræg, og når de stod halvt i skjul og stirrede på os, så' de så komisk-adstadige ud, at de ledte tanken hen på højfolk, der havde taget fejl af tiden og vare komne frem for dagslyset.

Hvor Nordby egenlig hører op, og hvor udflyttergårdene begynde, kan det være vanskeligt nok at afgjøre; thi endnu en fjerdingvej syd for byen ligger den ene bopæl tæt ved den anden. Ved de yderste husrækker, på grænsen af ødemarken, er der en gammel kirkegård, som til trods for sin nøgenhed havde noget så vidunderligt tiltalende. Rimeligvis var det stilheden, den dybe fred, der hvilede over naturen rundtom, som gav den sit præg. Der var ikke et træ, ikke en busk; et eneste gammeldags stenmonument ragede frem mellem de små kors, der flokkede sig om en lille, hvidmalet plankestabel, hvis klokke kun lyder ved jordefærd og om morgenen på de store helligdage, ret som ringede den højtind ind for de døde.

Den vej, der herfra fører mod syd, er kun en indgrøftet sandvej, hvis hjulspor er belagt med marehalm. Om den er streng for hestene, ved jeg ikke; vi kom hurtig nok afsted, og en sådan vej, hvor man kører lydløst og vugger let som i en båd i magsvejr, passer just til ødemarken. Udsigten lukkes af en vold af høje, skarptformede klitter, der følge begge havens kyster og hist og her sende udløbere tværs over landet. Strækningen mellem klitbakkerne er så godt som en eneste hedemose, der ligger fuldstændig urørt. Rundt om alle de små vandsamlinger, som vare så talrige i den regnfulde sommer, stod mosset i vekslende, klare, grønne farver, smykket med den himmelblå entian-blomst og gennemvævet af tranebær-ranker, hvis store, hvide, rødprykkede frugt så ud som perler, der var strøet over tæppet.

Rundt om løb en mængde vadefugle, der vare så lidt sky, at de ofte stod stille ganske nær ved vognen. På de højere steder stod lyngen kraftig, i fuldt flor, sammen med den lyse, krybende gråpil og her gik små fåreflokke, hver med sit mærke, under opsyn af Sønderhos byhyrde, hvis hytte ligger nede ved stranden og er den eneste på heden. Med al sin ensformighed gjorde den milelange ødemark intet trættende indtryk, dertil var dens farvepragt for betydelig, og desuden følte vi os så fri i den vilde natur og så stærkt knyttede til hinanden. På den åbne hede, hvor vekslende indtryk ikke forstyrre stemningen, skuer man ofte dybt ind i sig selv og i hverandre. Der kan en eneste dag være gjenstand for en rig kreds af minder. Da vi drejede om den sidste indlandsklit, lå der et helt nyt billede for os. Her på øens sydspids danne strandklitterne ikke længere en sluttet ring, men vige til side og give udsigt over havet, hvor man i synskredsen ser Ribe Domkirke ligesom hæve sig op af vandet. Ved kysten ligger

Sønderho med sin anselige kirke og foran den en frugtbar dal, som er en eneste ager, da udskiftningen endnu ikke har fundet sted der på egnen.

Kornet stod så godt, som jeg det år ikke havde set det andensteds i landet, og høstfolkene, udelukkende kvinder, vare i færd med at flytte negene. Fanøboernes høstdragt er ulige mere malerisk end deres søndagsdragt; den består af et kort, højrødt skjørt, der kun når lidt nedenfor knæet, et stort, hvidt forklæde og et hvidt livstykke; om hovedet er på sædvanlig måde bundet et mørkeblåt tørklæde med lyse snipper, og største parten af ansigtet er skjult af en stærkt fremspringende, sort halvmaske med broget bræmme, den såkaldte næsedækker, som i slutningen af det 16de århundrede var højeste mode. Set fra siden ligner denne et næb og i forbindelse med hovedklædet giver den derfor i nogen afstand hovedet et fugleagtigt præg, så man ved at betragte disse skikkelser uvilkårlig kommer til at tænke på flere af de gamle kulturfolks gudebilleder.



Arbejdsdelingen dér til lands, hvor høsten helt og holdent er overladt kvinderne, er jo også meget gammeldags. Den omtalte søndag, da deres gjerning var lettere, ydede denne et tiltalende skue; men de følgende dage, da der blev taget ivrigere fat, fik jeg indtryk af, at den oversteg kræfterne. Kornet skjæres af med en segl nede ved roden, og den bøjede stilling, hvori dette arbejde udføres, er både uskjøn og trættende; sæden kjøres hjem på trillebøre og tærskes med det samme.

Stærkest mindes man dog måske om ældgamle forhold, når mændene ved efterårstid vende hjem fra søen, og sommerens stilhed afløses af vinterens lystighed. Det vilde være ret naturligt, om fanøboerne endnu på oldnordisk vis regnede tiden efter vintre.

Det er hyggelige hjem, der vente den omflakkende befolkning. Deres udsmykning er i flere henseender ejendommelig, og den mængde snurrepiberier, der er ført hertil fra fremmede steder tilligemed konkylier, strudsæg, skildpadder og papagøjer, bidrage til, at man ofte har ondt nok ved at huske, at man befinder sig i en dansk landsby. Der er næppe nogen egn her i landet, hvor der er så megen ordenssans som på Fanø, og de glaserede fliser, hvormed væggene i reglen ere beklædte, gjør det let at holde stuerne skinnende rene. Sælsomst er dog de gamle boliger med de malede bræddeskillerum, hvis brogede dekoration, således som den ses på hosstående billede, stemmer overens med beskrivelser i inventarielisterne fra slutningen af det 16de århundrede.

Et af de ejendommeligste huse tilhører »Eneboeren på Sønderho«. Han har stænget sin dør for øens folk, fordi han mener, at verden har bedraget ham; men heldigvis synes han nok om, at en og anden fremmed beundrer hans bopæl; derved føler han vel et øjeblik rigdom. Da jeg talte til ham om den fornøjelige gammeldags maling derinde, gled der et smil over hans ansigt; så pegede han på væggen på det vers, jeg har sat ved vignetten, og sagde: »Ja, ja, det er dog det kjønneste.«

Dette dokument med lettere moderniseret retskrivning knytter sig til hjemmesiden

Paa Fanø. Af Reinhold Mejborg

Publiceret december 2015 på min hjemmeside "Stykke til Fanøs kultur, natur og historie" på adressen

<http://www.aldus.dk/fanoe/mejborg>

Bearbejdning ved Per Hofman Hansen, Silkeborg, perhofman-snabel-a-gmail.com